

Grott, Bogumił

"Ziemianin-polityk Tadeusz Cieński 1856-1925. Z dziejów konserwatyzmu wschodniogalicyskiego", Adam Wątor, Szczecin 1997 : [recenzja]

Dzieje Najnowsze 30/1, 181-182

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Adam Wątor, *Ziemiańin-polityk Tadeusz Cieński 1856-1925. Z dziejów konserwatyzmu wschodniogalicyskiego*, Szczecin 1997, Uniwersytet Szczeciński, „Rozprawy i Studia”, t. 258, ss. 146, bibliografia

Autor podjął się trudu nakreślenia biografii Tadeusza Cieńskiego, jednego z wybitniejszych przedstawicieli „Podolaków” — ugrupowania ziemiaństwa wschodniogalicyskiego. Praca ta ma charakter pionierski. Istniejące dotąd publikacje dotyczące postaci tytułowej są objętościowo nader szczupłe. Należą do nich głównie biogram Tadeusza Cieńskiego w *Polskim słowniku biograficznym* oraz opis jego działalności politycznej i społecznej w dziele zbiorowym *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1916-1926*, pod red. H. Mościckiego i W. Dzwonkowskiego. Inne publikacje dotyczące Tadeusza Cieńskiego są jeszcze bardziej lapidarne.

Postać Cieńskiego przyciągała już dawniej uwagę Autora. Świadczy o tym także cytowany w omawianej właśnie pracy artykuł Wątor *Zapiski Tadeusza Cieńskiego z r. 1912*, opublikowany w „Studiach Historycznych” z 1995 r.

Książka *Ziemiańin-polityk Tadeusz Cieński 1856-1925* dzieli się na kilka rozdziałów. Poza *Wstępem* i *Zakończeniem* zawiera cztery rozdziały: pierwszy (*W kręgu rodziny i spraw publicznych*) dotyczy wczesnej działalności bohatera; drugi (*prezes Rady Narodowej*) obejmuje ostatnie lata przed wybuchem I wojny światowej, kiedy to Tadeusz Cieński pełnił ważną funkcję przewodniczącego Rady Narodowej, która w końcu stała się ośrodkiem organizacji narodowych w kraju; trzeci (*W latach wielkiej wojny*) dotyczy przełomowego w naszych dziejach okresu, który doprowadził do odzyskania niepodległości Polski, a zarazem był czasem próby dla ówczesnych polityków polskich; czwarty (*Senator Rzeczypospolitej*) przedstawia schyłkową działalność Cieńskiego jako reprezentanta interesów ziemiaństwa w nowym układzie już daleko bardziej zdemokratyzowanych stosunków, niż to było w Galicji przed I wojną światową. Całość zamyka bibliografia oraz indeks nazwisk. Książka została też zaopatrzona w streszczenie w języku niemieckim.

Zastosowana w niej periodyzacja ze względu na specyfikę postaci tytułowej wydaje się być dobrze uzasadniona i nie budzi wątpliwości. Podział na rozdziały został dokonany zgodnie z kryterium chronologicznym. Autor wykorzystał ogół dostępnych źródeł. Spenetrował odpowiednie zasoby archiwalne (AAN, AGAD, Archiwum PAN w Warszawie, Archiwum Państwowe w Krakowie) oraz zespoły rękopiśmienne w wielu bibliotekach naukowych (BJ, Biblioteka Kórnicka, BN, Biblioteka PAN w Krakowie, Biblioteka UAM w Poznaniu, Biblioteka Ossolińskich). Wykorzystał też — jak się wydaje — wszystkie niezbędne źródła drukowane przy-

należne do kategorii publicystyki oraz pamiętnikarstwa. Do podstawowych, ze względu na temat pracy, źródeł należy zaliczyć wspomnienia Ludomira i Stanisława Cieńskich oraz korespondencję rodzinną. Nie są one jednak kompletne. Do takiego stanu rzeczy przyczyniły się bowiem burzliwe losy ziemi, na której powstawały, wojny, zmiany granic oraz całokształt stosunków społecznych. Adam Wątor sięgnął też szeroko do źródeł luźniej związanych z dziełami bohatera swego opracowania, a więc dotyczących np. Narodowej Demokracji, czy administracji austriackiej. Niewątpliwym utrudnieniem w rekonstruowaniu działalności Tadeusza Cieńskiego jest brak jego systematycznie prowadzonych wspomnień. Autor skrupulatnie wykorzystał też prasę, gdzie ukazywały się artykuły Tadeusza Cieńskiego oraz były poruszane takie problemy, które angażowały jego osobę w sposób bezpośredni lub tylko pośredni. Na kartkach książki Wątor o Cieńskim pojawiają się więc słusznie takie tytuły, jak: „Gazeta Narodowa”, „Rzeczypospolita”, „Słowo Polskie”, „Czas”, „Głos Narodu”, „Kurier Warszawski” oraz inne. Razem jest ich piętnaście. Zasób ten dobrze świadczy o pełnym wykorzystaniu źródeł prasowych. To samo można powiedzieć o literaturze przedmiotu.

Książka A. Wątor jest starannym opracowaniem historycznym. Niemniej jednak nasuwają się pewne uwagi krytyczne. Działalność Tadeusza Cieńskiego została — jak zauważono już wyżej — przedstawiona w układzie chronologicznym, co pozostaje w zgodzie z zasadami warsztatu historycznego i czego bynajmniej nie należy kwestionować. Niemniej jednak wydaje się, że temat zyskałby głębszy wymiar, gdyby Autor jednocześnie dokonał jeszcze kilku interpretacji dotyczących tak strony światopoglądowej, jak i psychologicznej swego bohatera. Jego wizerunek zyskałby w ten sposób na plastyczności jako jednostki działającej nie tylko w określonych warunkach politycznych, ale także i kulturowych. Byłoby też dobrze wyraźniej uwypuklić charakter broszur i druków pisanych przez Tadeusza Cieńskiego. Ten co prawda, jak pisze Wątor, „był politykiem, a nie ideologiem”, to jednak tworzył teksty coś mówiące o ich autorze i jego możliwościach intelektualnych. Sądzę też, że należałoby wyraźniej w kilku punktach przedstawić zbieżności i rozbieżności pomiędzy poglądami Tadeusza Cieńskiego i „Podolaków” a poglądami współczesnej im Narodowej Demokracji, co unaoczniliby może lepiej jego cechy jako polityka przynależnego do sfer konserwatywnych, schodzących już wówczas powoli ze sceny politycznej wraz z postępującym w XX w. procesem demokratyzacji.

Podsumowując niniejszą recenzję, chciałbym stwierdzić, iż mimo zauważonych kilku słabszych punktów książka A. Wątor *Ziemiańin-polityk Tadeusz Cieński 1856-1925. Z dziejów konserwatyzmu wschodniogalicyskiego* stanowi wartościowe studium z historii polskiej prawicowej myśli politycznej schyłku zaborów i początków II Rzeczypospolitej oraz istotny przyczynek do dziejów ziemiaństwa i polskich kresów południowo-wschodnich.

Bogumił Grott
Kraków

Lars Olsson, *Labour Migration as a Prelude to World War II*, „International Migration Review” 1996, nr 4, New York, s. 875-900

Jeden z najważniejszych periodyków poświęconych badaniom nad migracjami (i prawdopodobnie najlepszy z wydawanych w języku angielskim) opublikował ostatnio artykuł L. Olssona o migracjach zarobkowych jako prelude do I wojny światowej. Autor (pracownik uniwersytetu w Lund — Szwecja) uważa, że do tej pory w pracach poświęconych genezie tej wojny zupełnie nie doceniano roli migracji zarobkowych. Zdaniem Olssona, na przełomie XIX i XX w. zaczął się